

VÉDŐNŐ

XIX. évfolyam 2. szám • 2009

Serdülőt nevelő szülő vagy szülőt nevelő serdülő?

TOMASITS SZILVIA¹, SOÓSNE DR. KISS ZSUZSANNA²

Bemutakozás

Jelentkeztem a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Védőnő Szakára, ahol idén szereztem diplomát. A Kar Népegészségtani Intézet Családgondozási Módszertani Tanszékének hallgatójaként közel két évig TDK munkát végeztem a serdülők és szüleik közötti kapcsolatának témájában. 2007 őszén részt vettem a főiskolán megrendezésre kerülő Tudományos Diákköri Konferencián, az előadásom címe a „Serdülőt nevelő szülő vagy szülőt nevelő serdülő?” volt, amely egyben szakdolgozatom témája is lett. Jelenleg ifjúsági védőnőként dolgozom a győri Lukács Sándor Mechatronikai és Gépészeti Szakközép-, Szakiskola és Kollégiumban.

A serdülőkor nehéz időszak a családok életében, a szakirodalmak is normatív krízisként tesznek róla említést (5, 9).

A pubertáskor testi változásai jelentősek, elkerülhetetlenek a lelki átalakulások, megváltozik a serdülők kapcsolata a környezetben élőkkel. A kamasz a kortársak felé fordul, a szülőkről való leválás megkezdődik. Új családi szabályok jönnek létre, módosulnak az eddigiek (2).

A gyermek a családban alakítja ki az első társas kapcsolatát, itt tanulja meg a szabályokat, a szokásokat, a viselkedés külső elvárásait.

A szülő-gyermek kapcsolat minden későbbi emberi érintkezés alapmodellje (1). A szülők egymáshoz való viszonya mintát ad a gyermeknek, nem utolsó sorban a férfi-női nem viszonyáról is. A gyermek látja anyját női/feleség szerepben, apját férfi/férj szerepben és ezek a magatartásformák -a rossz minták is- tudat alatt beépülnek a személyiségébe (7, 8).

A felnőtté váláshoz hosszú az út, a szülők lépésről-lépésre kell, hogy segítsék gyermeküket ezen az úton. A fokozódó, egyre nehezebb, önállóbb feladatok, a fokozatos engedelmények elősegítik ezt a folyamatot (3, 4). Egyre többször fordul elő, hogy a gyermek a szülői háztól távol van (táborozás, kollégiumi élet... stb.), mely még inkább segíti önállósodását. A fiataloknak meg kell tanulniuk magukról gondoskodni, képessé kell válniuk az önálló életvitelre (7). A szülőknek meg kell bizonyosodniuk arról, hogy gyermekük valóban el tudja-e látni önmagát. Fontos, hogy a szülők el tudják engedni a fiatal kezét, hagyják egyedül dönteni, és az is tudatosuljon a felnövő gyermekben, hogy tettei következményeit vállalnia kell. A kamasznak meg kell tanulnia pénzügyeit kezelni, zsebpénzét (később jövedelmét) beosztani úgy,

hogy minden kiadását fedezni tudja belőle. Sok időt vesz igénybe, amíg ezt egy gyermek megtanulja és saját, önálló életét rendben tudja tartani (6).

A serdülők felelősségteljes felnőtté válásához feltétlenül szükséges a jól működő családi rendszer, amelybe azonban nagyon nehéz beelátnunk. Kutatásunkkal kísérletet tettünk arra, hogy belepillantsunk néhány serdülőt nevelő család életébe annak érdekében, hogy megvizsgáljuk, hogyan vélekednek a szülők és a kamaszok a családi életet érintő egyes kérdésekről, megtudjuk, hogy ki kit és hogyan nevel? A kapott eredmények felhasználásával talán közelebb kerülünk az adott családi életciklus tanulmányozásához, a helyes megoldásmódok kereséséhez.

Célkitűzés

Kutatásunk elsődleges célja az volt, hogy megismerkedjünk a kamaszok függetlenedési törekvéseivel, felmérjük a családi funkciók alapján a szülők és gyermekeik kapcsolatának sajátosságait. Kíváncsiak voltunk a serdülők párkapcsolati elképzeléseire és arra is, hogy a kamaszok mit gondolnak szüleik párkapcsolatáról, mennyire tekintik azt példaértékűnek.

Hipotézisek

Kutatásunk során az alábbi hipotéziseket állítottuk fel:

1. A kamaszok nagyobb autonómiára vágyanak, mint amennyit szüleiktől kapnak.
2. A szülők és a serdülők véleménye a családi feladatok tekintetében eltér egymástól.
3. A tizenévesek többsége párkapcsolatát szüleitől eltérő módon képzeleli el.

¹ Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény, Győr

² Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar, Népegészségtani Intézet Családgondozási Módszertani Tanszék, Budapest

Kutatás és minta bemutatása

2007. év tavaszán kérdőíves felmérést végeztünk egy győri középiskolában három 9. évfolyamos osztály tanulói és szülei körében. A saját készítésű kérdőívek nyitott és zárt kérdéseket tartalmaztak, a kitöltésük önkéntesen és anonim módon, a kutatás etikai szabályok betartásával történt. Felmérésünk érdekessége és egyedisége abban rejlik, hogy a kérdőívek szerkesztése során rendszerszemlélettel dolgoztunk, ugyanazon kérdések esetén a kamaszok és szülei véleményére is kíváncsiak voltunk.

Összesen 100 „szülői” és 100 „kamasz” kérdőív került kiosztásra, melyekből 68 szülői és 68 kamasz kérdőív volt értékelhető.

A tanulók (36 fiú és 32 lány) átlag életkora 15 év, az édesanyáké 42,8 év, az édesapáké 45,5 év volt. A vizsgált kamaszok 79,4 %-a él teljes családban (házasság/élettársi kapcsolat), közel 1/5 részük egyszülős családban, egy tanulót nevelőszülők nevelnek.

Eredmények

A kutatási eredményeinkből a közlés terjedelmi keretei miatt csak a szakmailag leginkább tanulságosakat ismer-tjük.

Az 1. számú diagramból kitűnik, hogy a szülők és a serdülők válaszai a vizsgált kérdés tekintetében nagy eltérést mutatnak. A szülők véleménye alapján szinte nem (egyáltalán, nem, ritkán), míg a serdülők megítélése szerint szülei gyakran szólnak bele abba, hogy hogyan osszák be a kamaszok az idejüket.

A serdülők 40%-a nem szeretne nagyobb döntésszabadságot és nagy részük bizonytalan is e kérdésben, de a szülők 43%-ával ellentétben a kamaszoknak csupán 15%-a szeretne nagyobb függetlenséget. Ők leginkább a szabadidejük saját megszervezésében és a hazatérés időpontjának önálló megválasztásában szeretnének egyedül dönteni. Annak ellenére, hogy a serdülők fele szerint szülei gyakran beleszólnak döntéseikbe, mégis csak ilyen kis arányban szeretnének nagyobb autonómiát (2. számú ábra).

A nevelési feladatok teljesülése tekintetében is jelentősen különbözik a szülők és gyermekeik véleménye. Míg a szülők 2/3-a az egyes nevelési feladatok teljesülését ideálisnak érzi, addig a kamaszok sokkal kisebb arányban érzékelik ezt ugyanígy (3. számú ábra).

A család gazdasági feladatainak tekintetében valamivel nagyobb a szülők és gyermekeik egyetértése (4. számú ábra).

A szülők majdnem -e gondolja úgy, hogy gyermeke a problémáival az édesanyához fordul először, azonban a kamaszoknak a fele sem cselekszik így. A szülőknek csak 10%-a feltételezi, hogy serdülőkorú gyermeke a baráthoz/barátnőhöz fordul először, ezzel ellentétben a kamaszoknak 36%-a tesz így. Az édesapát elsődleges bizalmi személyként csak egy kamasz jelölte meg (1. számú táblázat).

A szülők és a kamaszok jó párkapcsolatról kialakított elképzelése is némileg különbözik egymástól. Mindkét csoport fontosnak tartja az őszinteséget, de míg a szülők

esetében ez a második helyre sorolódik, addig a kamaszoknál ez a rangsorban a legelső helyen szerepel. A szülők többsége által leggyakrabban említett, a rangsorban első helyre kerülő szeretet a tinédzsereknél szerelem formájában jelenik meg és a rangsorban a 2. helyre kerül. Kiemelésre érdemes eredmény, hogy a serdülők rangsorában a 3. helyen a sok beszélgetés szerepel. A kutatás elgondolkodtató eredménye, hogy a szülők-nél még „dobogós helyen” álló tolerancia, valamint az általuk gyakran megemlített jó kompromisszumkészség és egymás iránti tisztelet a kamaszoknál egyáltalán nem fogalmazódott meg, a serdülők által gyakran megnevezett hűség viszont a szülők válaszaiban nem fordult elő (2. számú táblázat).

A szülők párkapcsolatának a szülők és serdülők általi minősítését bemutató 5. számú ábrából kitűnik, hogy a szülők 2/3-a harmonikusnak, közel 1/3-uk átlagosnak ítéli meg saját párkapcsolatát. A kamaszok véleménye eltér a szülőkéétől. A serdülők a szülőkhöz viszonyítva csak fele annyian ítélik harmonikusnak szülei párkapcsolatát, jóval többen inkább átlagosnak látják. Négy család esetében a szülő és a gyermek egyformán nagyon rossznak minősíti a szülői párkapcsolatot.

A 6. számú ábrából kitűnik, hogy a kamaszok fele-fele arányban gondolják szülei párkapcsolatát követendő, illetve nem követendő mintának. Említésre érdemes, hogy míg a serdülőknek mindössze 6%-a ítéli szülei párkapcsolatát nagyon rossznak, addig majd 50%-uk nem szeretne olyan párkapcsolatban élni, mint szülei. Indokként legtöbbször a kommunikáció hiányát és a gyakori konfliktust neveztek meg.

A szülők párkapcsolati mintája és a mintakövetés között szignifikáns összefüggést találtunk.

Megbeszélés, javaslatok

Kutatásunk egyik érdekessége, hogy ugyanazon kérdések mentén a kamaszt nevelő szülők és a gyermek álláspontjának, véleményének vizsgálatára is irányult. A kapott eredmények több esetben arról győztek meg bennünket, hogy a szülők és gyermekük nem teljesen helyesen ismerik a másik fél véleményét, több esetben mást feltételeznek és más képet is alakítanak ki a másikról.

Első hipotézisünk nem igazolódott be, mivel kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a kamaszoknak igazából nincsen igényük nagyobb autonómiára. A pubertásban feltételezett nagy autonómia igény látszólagosnak tűnik, a kamaszok erősen igénylik a szülői korlátokat, a nagy odafigyelést, a törődést, még akkor is, ha a szülők a kamasz magatartásában éppen ennek az ellenkezőjét tapasztalják.

Második hipotézisünk helyesnek bizonyult, mivel igaznak találtuk, hogy a családi feladatok teljesülését a szülők és a kamaszok másképpen értékelik. Míg a racionalitáson alapuló feladatok tekintetében jellemző az egyetértés, addig az érzelmeket érintő kérdésekben már nagyobb a véleménykülönbség a rendszer tagjai között.

Harmadik hipotézisünk sem igazolódott be. A kamaszok kritikusabban szemlélik, szigorúbban ítélik meg

szülei párkapcsolatát, kevesebben gondolják szüleiket a női/férfi szerepek teljesülése tekintetében sikeresnek, a kapcsolatot harmonikusnak, mint a szülők. A megkérdezett kamaszok közel fele-fele arányban szeretnék, illetve nem szeretnék szülei párkapcsolati mintáját követni.

Eredményeink azt mutatják -jóllehet a kamaszkor idején is a szülők és gyermekek nevelése és nevelődése kölcsönösen történik- egymás nézeteinek, elvárásainak, igényeinek ismerete tekintetében még sok hiányosság, pontatlanság fedezhető fel.

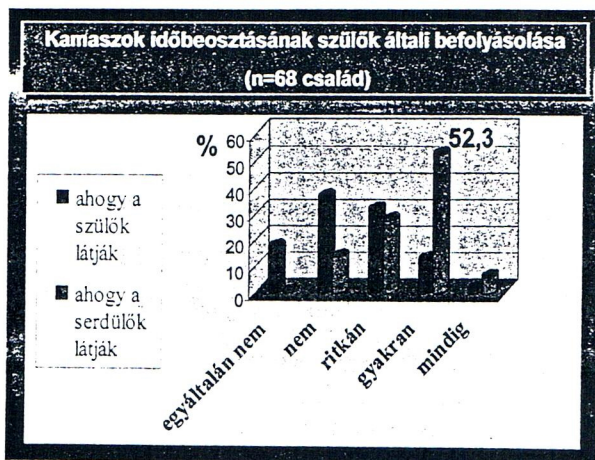
Jövőbeni feladatunknak tekintjük kutatási eredményeinknek a kutatásban részt vett serdülőkkel és szülőkkel történő részletes megismertetését, megbeszélését és a konklúziók közös levonását.

Eredményeink ismertetése, a reális szülő-kamasz helyzet és az igények feltárása a kamasz korosztály-

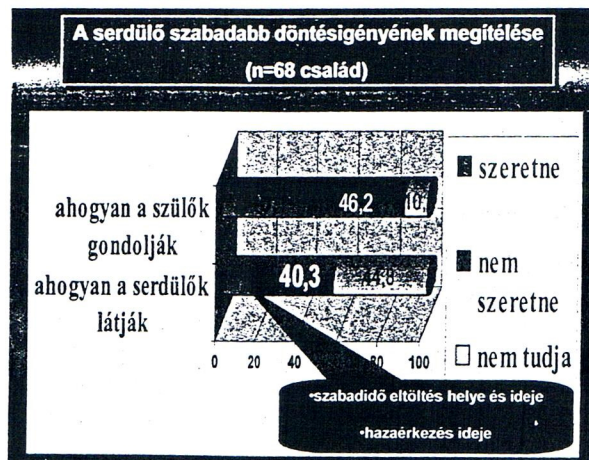
szülők-pedagógusok-egyéb prevenciós szakemberek számára is hasznos lenne.

A szakemberképzésben kiemelt figyelmet kell, hogy kapjon az adott családi életciklus helyes kezelését segítő többirányú szakmai készségfejlesztés. Az ifjúsági védőnőknek és a kamasz korosztállyal foglalkozó szakembereknek képesnek kell lenniük a szülők és a kamaszok vélt és valós helyzetének feltárására, arra, hogy mindkét fél számára tükröt tudjanak tartani és a szülők és gyermekük között korrekciós szakmai közvetítői szerepet tudjanak felvállalni.

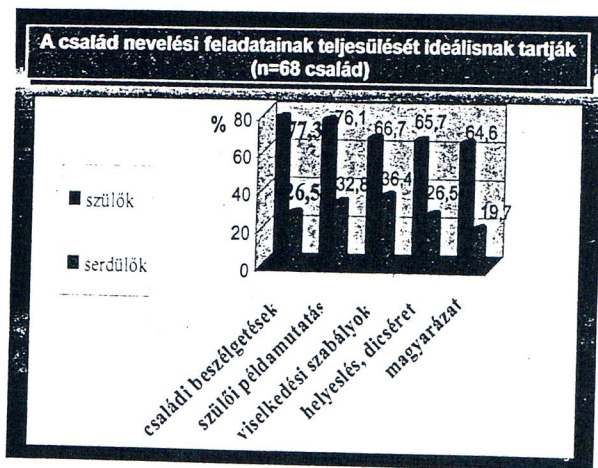
Reális szakmai célunk lehet, hogy a szülők és serdülőkorú gyermekeik egymásról valós képet alakítsanak ki, egymás felé irányuló elvárásaik közelítsenek, hogy a normatív krízis minden család és családtag számára megélhető formában, kreatív megoldásmódokat is kialakítva, sikeresen érjen véget.

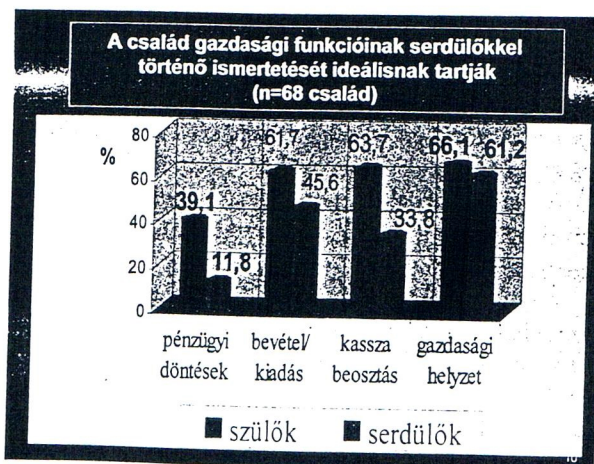
1. számú ábra

2. számú ábra

3. számú ábra

4. számú ábra

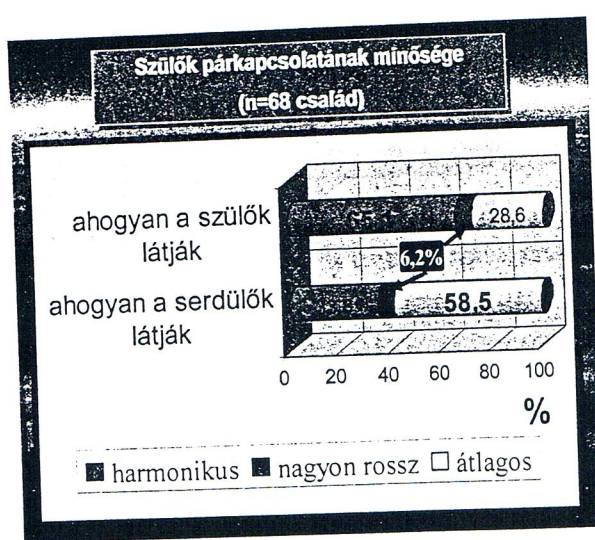
Problémát esetenkéntes bizalmi személy
(n=68 család)

bizalmi személy	vélemény	Ahogy a szülő gondolja	Ahogy a kamasz gondolja
édesanya		43 (72,9%)	21 (46,6%)
édesapa		1 (1,7%)	1 (1,7%)
nevelőszülők		2 (3,4%)	1 (1,7%)
testvér		7 (11,9%)	3 (5,2%)
barát/barátnő		6 (10,2%)	21 (36,2%)
egyéb		0 (0%)	5 (8,6%)

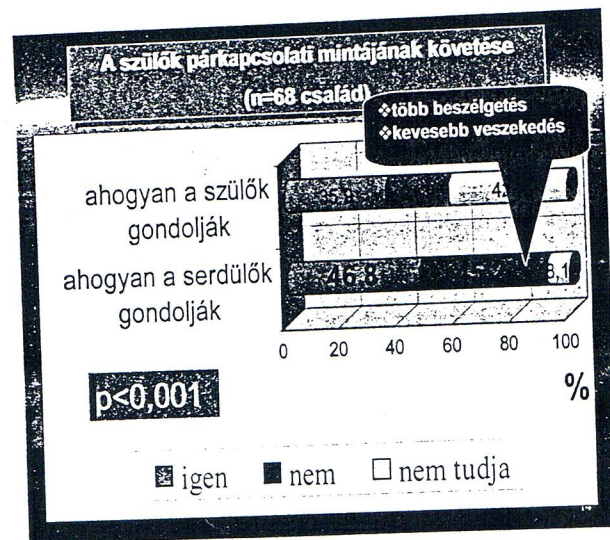
1. számú táblázat

szülők		serdülők	
rangsor	jellemzők	rangsor	jellemzők
1.	szerelem	1.	összintéség
2.	összintéség	2.	szerelem
3.	tolerancia	3.	sok beszélgetés

2. számú táblázat

5. számú ábra

6. számú ábra

Felhasznált irodalom

1. Bagdy E.: Családi szocializáció és személyiségzavarok. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999
2. Balogh K.: Serdülő a családban. In: Szávai I.: Mitől fél a kamasz? – Pont Kiadó, Budapest, 2000 (2) p: 22-7.
3. Campbell R.: Nehéz évek. Hogyan szeressük kamasz gyermekünket? – Harmat Kiadó, Budapest, 2005
4. Chapman G.: Egymásra hangolva. Harmat Kiadó, Budapest, 2006
5. Dallos R., Procter H.: A családi folyamatok interakcionális szemlélete. In: Bíró S., Komlósi P.: Családterápiás olvasókönyv. Animula, Budapest, 2001
6. Hayman S.: Együttélés egy tinédzserrel. Novotrade Kiadó, Budapest, 1990
7. Korbuly Á.: A kamaszok elviselésének művészete. Család, Gyermekek, Ifjúság 2007.(16) p: 39-42.
8. Nagy M. M.: Nemek, szerepek, kapcsolatok. Beszélgetés Buda Béla pszichiáterrel a házasságok, a család történetiségéről és minőségéről. <http://www.szivtars.hu/?id=cikk&cid=127>, 2008.02.24.
9. Szabóné Kármán J.: Családgondozás-krízisprevenció. Medicina, Budapest, 2004